

UNITÁRIUS ÉLET

XX. ÉVF. 4. SZÁM

1967. OKTÓBER—DECEMBER

1967 karácsonya!

Vietnami Madonna

Lukács evangéliuma, 9. rész, 52—56. versek.
„És követeket küldé Jézus az ő orcája előtt, és azok elmenvén, bemenének egy samaritánus faluba, hogy néki szállást készítsenek. De nem fogadták be őt, mivelhogy Jeruzsálembe megy vala. Mikor pedig ezt látták az ő tanítványai, Jakab és János, mondának:

Uram, akarod-e, hogy mondjuk, hogy tűz szálljon alá az égből, és eméssze meg ezeket, mint Illés is cselekedett? De Jézus megfordulván, megdorgálá őket, mondván: Nem tudjátok, minémű lélek van tibennetek: mert az embernek Fia nem azért jött, hogy elveszítse az emberek életét, hanem hogy megtartsa!”

Lapunk címlapján *fájdalmas* szívvel közöljük „Vietnami Madonna”-képünket, mert magától értetődően szívesebben közöltük volna egy olyan édesanyának és gyermekének a karácsony örök mondanivalójára emlékeztető képet, amelyről az egész világot betöltő béke, boldogság, emberi szeretetnek és szabadságnak isteni szépsége ragyog. Hiszen a karácsony örök evangéliuma marad az „angyalok dala”, melyet a bethlehemi születés csodálatos éjszakáján vigyázó pásztoroknak énekeltek: „Dicsőség a magasságos menyekben az Istennek, és e földön béke, és az emberek között jóakarát!” (Lukács 2. 14.)

1967. karácsonyán azonban úgy idézni ezt az égi szót és úgy ábrázolni a karácsonyi örömet tartalmát, hogy közben szemünket elfordítjuk ennek a világnak reális tényiről, és a valóság véresen komoly, ijesztő árnyékokkal terhes küzdelmeiről egyszerűen nem venni tudomást, és önámítóan úgy viselkedni, mintha ma is okunk és lehetőségünk lenne az önfelédtt „boldog karácsonyi ünneplésre”, — olyan bűn lenne, amelynek mélységében értelmét veszítve süllyedne el a kereszténység igazi — és legmélyebb értelmében éppen karácsonyi — evangéliuma!

Mi, unitáriusok, mindig hangsúlyoztuk négy évszázados történelmünk folyamán, hogy sajátos misszióknak tekintjük, éppen Jézus evangéliumának erejével, az embermilliók tekintetét az elvont teológiai spekulációk szférájából, — ahol legtöbbször az egyén túlvilági üdvösségének a kérdéseiről esik szó — visszairányítani a valóságos földi, emberi életre, hogy itt „mi közöttünk” a megvalósulásra váró istenországát és annak igazságát szolgáljuk a felszabadult emberi értelemnek, a melegen érző és hittel telített szívnek, s a közösség iránti felelősségtudatnak erejével; szüntelenül imádkozva Isten gondviselő szentlelkének erejéért, hogy annak segítségével megcselekedhessük a jót e világon, Isten gyermekeinek közösségében, hogy legyen valóban Istennek dicsőség és az embernek béke mindenütt, széles e világon!

Amíg ez a jézusi világ meg nem valósul, ameddig csak egy ilyen megdöbbentően szomorú és velőkéig megrázó kép ábrázolhatja a világ emberi realitásának nyomorát, mint ez a címlapunkon látható fényképfelvétel, arról az ártatlan gyermekről, akinek húsa a napalmbombák pokolüzében olvadt szét gyógyíthatatlan sebbé, — addig nem nyughatunk, mert hazugsággá és értelmetlenséggé válnék ajkunkon minden szó, amit kereszténységről, szeretetről, evangéliumról ejtenénk!

Gondolj saját gyermekeidre, unokáidra, testvéreidre, szeretteidre; mindenkire, azokra, akikért imádkozol, akikért szívesen dolgozol, akiket szeretnél mindig örömben, épségben, egészségben, boldogan látni. Gondolj rájuk úgy, ahogyan áldó imáidban megjelennek, karácsony estéjén, a csillagszóróktól fényes gyertyalángok otthonos melegét árasztó karácsonyfák meghitt fényű ragyogásában. És hogy mindez valósággá váljék, és Isten gondviseléseként ölelje körül szeretteidet, — karácsonyi elmélkedésedben, áhítatodban és imádságaidban érezd együtt azokkal is, akik ezen a szent ünnepen nem díszíthetnek karácsonyfát, nem énekelhetik a boldogság himnuszát, csak fájdalommal szorítják szívükhöz az ártatlan és kegyetlenül megsebzett életet.

A „Vietnami Madonna” képét egy nyugatnémet folyóirat lapjairól vettük át, egy olyan cikkből, amelynek szerzője az egyik leghatalmasabb keresztény egyház magas rangú személyiségeit kérdezte meg arról, hogy szabad-e egy háborús konfliktusban ilyen kegyetlen eszközt, mint a kocsonyásított benzint, azaz „napalm”-ot használni, amely tudvalevőleg fékezhetetlenül pusztít el mindent, ami útjába kerül, de a legkegyetlenebbül az embert, akinek valósággal megolvad a húsa, és aki ha történetesen életben is marad, iszonyú, gyógyíthatatlan sebeket visel magán egy életen át. Az újságíró egy vegyészeti gyár tulajdonosának álcázta magát, akinél egy nyugati nagyhatalom napalmot rendelt, de neki most lelkiismeretfurdalása támadt, hogy bár az üzleti ajánlat rendkívül csábító és milliókat kereshetne de hívő keresztényként mégis, mielőtt cselekszik, egyházához fordul, és megkérdezi, szabad-e ilyen iszonyú pusztító eszközzel kereskednie. Sőt, idézi

az elhunyt nagy írónak, Hemingway özvegyének egyik amerikai folyóiratban közölt beszámolóját, miszerint: „Ezidőszerint Vietnamban a legnagyobb kereslet a műkezek és műlábak vonalán tapasztalható. A raktári készletek azonban nem kielégítőek. A civil igények kielégítéséről szó sem lehet. A legszörnyűbb sebek, amelyeket láttam, napalm (benzint zselé) által okozottak voltak. Ahol az égő napalm a testet éri, megolvad a hús és vaskos, kocsonyás csomaggá válik. Minden néven nevezendő gyógyszer hiányzik ezeknek a sebeknek a kezeléséhez... Ezt a fegyvert több mint 1400 község megtámadásánál alkalmazták... Havonta ezer meg ezer gyermek szenved súlyos sebzést, vagy halált a napalm által. A sebesültek fapriccseken, vagy néha kettésével rögtönzött hordályakon, a segélyhelyek folyosóin, iszonyú zsúfoltságban fekszenek...”!

Dacára az iszonyatos képeknek amelyet a riportok, a hiteles helyszíni beszámolók nyújtottak, dacára a hívő alázatnak, vagy a nagyhatalmú, de egyházhű nagyiparos — szerepe szerint „megjárt” — tépelődő lelkiismeretfurdalásának és hathatós érveléseinek, a magas rangú egyházi személyek — teológiai erkölcsstani professzorai, zsinati tanácsadók, tábori püspökök, magas rangú papok stb. — kettő kivételével, megengedhetőnek vélték a napalmbombák szállítását és alkalmazását a régi elv, ti. „a cél szentesíti az eszközt” jegyében! Sőt olyan is volt, aki a nagyiparos szerepét játszó riporternak még a távolabbi célt is megjelölte, amiért feltétlenül helyesnek tartja, ha napalmot szállít háborús célokra, mondván: ha ennek az iszonyú pusztító eszköznek a bevetésével sikerül kivívni a győzelmet Vietnamban, akkor a szállító-nagyiparos, miután több milliót keresett az üzleten, kegyes felajánlást tehet az egyházi misszió javára annak érdekében, hogy a napalmmal legyőzött vietnami lakosság között újra megszilárdítsák a nyilvánvalóan megrendült keresztény hitet, mert hiszen köztudomású, hogy a megtámadott vietnamiak jelentős többsége keresztény.

Az ilyenfajta kereszténységet és keresztény gondolkodást, sőt „keresztény erkölcsst” mi, unitáriusok sohasem képviseltük és sohasem fogjuk képviselni! Nekünk nem voltak és nincsenek öncélú hatalmi igényeink, amelyeknek biztosítása érdekében a kegyetlenséget is erkölcsi magasságra kellett volna emelnünk. Mi mindig megértettük Dávid Ferenc fennkölt szellemében azt, hogy miért utasítja el Jézus az erőszaknak minden formáját, még akkor is, ha az látszólag az ő előhaladását lenne hivatva szolgálni. Hiszen az előjáróban idézett lukácsi evangélium 9. fejezetéből vett versek is tulajdonképpen Jakabnak és Jánosnak Jézus iránti buzgóságáról vallanak, csak hogy ez a buzgóság volt éppen az, amit maga Jézus utasít a leghatározottabban vissza. Ennek ellenére a kereszténység történelmének folyamán hányszor, de hányszor ismétlődött meg az, amit Jakab és János mondtak: „Uram, akarod-e, hogy mondjuk, hogy tűz szálljon alá az égből és eméssze meg ezeket, mint Illés is cselekedett?” Hányszor nem is kérdezte, sem Jakab, sem János, sem Péter, sem Pál, hanem egyszerűen cselekedett. S ha nem is az égből hozta le a tüzet, de a vélt ellenfelek talpa alatt meggyújtotta a máglyát, „szent célok” érdekében! Mi voltunk azonban azok, akik négy évszázaddal ezelőtt elsőként fordultunk szembe ezzel a szemlélettel, ezzel a „tűzzel-vassal” térítő szellemmel! Szembefordultunk a testi és a szellemi erőszaknak bármilyen alkalmazásával. Hittel vallottuk Dávid Ferencsel együtt, hogy az igazságot útjában semmi sem tudja feltartóztatni. Amikor hatalmunk volt, — s a XVI. század hatvanas éveiben a hatalom birtokában voltunk Erdélyben — törvénybe iktattuk a lelkiismereti és a vallásszabadságot. Hirdettük és megvalósítottuk mindenkire és mindenre érvényesen a tolerancia elvét, és együtt vallottuk Jézussal, hogy „az embernek Fia nem azért jött, hogy elveszítse az emberek életét, hanem hogy megtartsa”!

1967. karácsonyán is erről a jézusi hitről akarunk bizonyosságot tenni. Mi azért imádkozunk, dolgozunk és harcolunk a felvilágosult szellemnek és békeiséget szerető szívnek melegével és hatalmával, hogy ez a min-

den erőszakot elutasító, hamisítatlan emberebb emberi jézusi szellem *szülessék újjá ezen a karácsonyon*. Érezzük és tudjuk, ha nem ez lesz ennek a karácsonynak legmélyebb értelme, akkor a napalmbombák tüzeiben minden „izmusok” közül a krisztiánizmus, azaz a kereszténység, fog megsemmisülni. Bízunk azonban abban, hogy minden gyarlósága és szörnyű tettei ellenére is az ember alapjában véve jó és jóra alkalmas, és ezért a karácsonyi önvizsgálat elvezeti a betlehemi csillag nyomán újra az igaz emberség jászolbölcsőjéhez, ahhoz a valósághoz, amelyben a tiszta, az istenien

emberi élet újjászületése mindig, tehát ma is lehetséges!

Lelkünkkel átöleljük a jövődöt hordozó, vagy jövődöt védő gyermekeket és édesanyákat és imádkozván vétkeink bocsánatáért, reménykedő hittel sóhajtottunk az égre és a felelőségnek szívet-lelket megremegtető érzésével együtt daloljuk az angyalokkal: „Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek, és a földön béke, és az emberek között jóakarát”.

R. Filep Imre
püspöki helynök

Kovács Margit

ny. igazgató

Nemes családi hagyományok letéteményese és méltó képviselője volt. — Anyai részről Kriza János, nagynevű tudós püspökünk, a „Vadrózsák” kiadója, unokája volt. Édesapja Kovács János, egykori kolozsvári kollégiumunk nagyérdemű tanára, később igazgatója. Fivére, Kovács Kálmán, v. kolozsvári főgimnáziumunk boldogemlékü tanára, majd egyházunk népszerű, tevékeny titkára. — Jómaga előbb Székelykeresztúron tanárnő, később a v. kolozsvári Unitárius Leányotthon szeretve tisztelt igazgatónője.

„Életeleme volt a jóság, a másokért való féltő aggodás. Nemes lényéből a gondjaira bízott tanulók, valamint rokonai felé egy hosszú életen át gazdagon áradt az önzetlen, tiszta, segítő, simogató szeretet”, — hangzik a családi gyászközlemény megindító híradása.

Ennél teljesebb, valóbb, az elhunyt lelkiségét híveiben tükröző jellemzést aligha lehetne adni róla.

E találó szavakhoz hadd fűzzük hozzá mégis: egyéniségét mindig csöndes derű, szelid vidámság, a mindennapok dolgaival szemben is kiegyensúlyozott, bölcs életszemlélet belső fényei hatották át.

Hanyatló életének utolsó szakaszát ugyan súlyos megpróbáltatások borították árnyékba — lelkét, egész emberi valóját azonban mélyeséges hitének vitorlája mindvégig szilárdan egyensúlyban tartotta. Széles körű, mély részvét kísérte utolsó útjára.

Házsongárdi sírja mellett lélekben minden bizonynyal felsorakozott a szülőhaza különböző tájaira szét-szóródott hálás tanítványainak láthatatlan serege, *lelkének* hűséges gyermekei. Mindazok, akik a jóságos „Margit néni” feléjük áradt szeretetének valaha boldog részesei voltak.

Halálát nővérei: Török Kálmánné, Kovács Lenke és Kovács Irén ny. tanárnő, valamint unokahugai és unokaöccse: dr. Kovács Lajos kolozsvári egyházi főjegyző gyászolják.

Emlékét önzetlen nevelőmunkájának — tanítványainak igaz emberségéből visszasugárzó — maradandó eredményei őrzik.

(ny. g.)

Az IARF Végrehajtóbizottságának ülése

Az IARF — Világszövetségünk — folyó évi november 3—6 napjain tartotta az NSZK-beli Majna-Frankfurtban a szokásos őszi végrehajtó bizottsági ülést, amelyen részt vett R. Filep Imre püspöki helynök, valamint dr. Kovács Lajos, a romániai unitárius egyház főjegyzője is. A végrehajtóbizottság a folyó ügyek és adminisztratív kérdések tárgyalásán kívül részletesen foglalkozott az 1968. évi kolozsvári, illetve budapesti 400 éves jubiláris ünepségek előkészületeivel. A bizottság tagjai együtérzésüket nyilvánították dr. Dana McLean Greeley nemes harca iránt, mellyel az Amerikai Egyesült Államokban az élvonalban küzd azokkal, akik a vietnami háború azonnali beszüntetését követelik. A Világszövetség I. és II. számú szakbizottságainak ülésein dr. Kovács Lajos és R. Filep Imre szintén részt vettek és hathatós munkát fejtettek ki. R. Filep Imre püspöki helynök II. sz. Bizottság maheimi ülésén is részt vett, ott előadást is tartott, majd ugyanilyen feladattal kereste fel az Offenbach am Main-i szabadelvű gyülekezetet. Innen a düreni egyházközség testvéri evangélikus közösségébe utazott, ahol felejtetlen és élményekben gazdag napokat töltött. Itt is nagy érdeklődés kísérte előadását és rendkívül tanulságos eseményszámba ment az a lelkészek és egyházi munkások részvételével tiszteletére rendezett több mint 200 személyes bankett keretében lezajlott vitaest is, amely jó alkalmul szolgált az egymás egyházi és közösségi életének megismerésére és egy békés világ megteremtésére irányuló erőfeszítések megtételére. Püspöki helynök útjának végső állomása az ausztriai Graz volt, ahol az ottani kis unitárius közösséget kereste fel.

Felhívás előfizetésre!

Tisztelettel és szeretettel kérjük olvasóinkat, hogy lapunk előfizetési díját, évi 12,— forintot, a mellékelt csekklapon befizetni szíveskedjenek.

Atyafiságos üdvözlettel:
az Unitárius Élet kiadóhivatala

Isten

Ki kételkedőn boncolja Őt,
A Teremtőt
S Gondviselőt:
Annak választ nem ad,
De a hívő előtt az Úr
Hívatlanul
S váratlanul
Megfejtí Önmagát!

Dr. Kubacskhay Béla

Dag Hammarskjöld, az ENSZ egykori főtitkára, aki tragikus körülmények között halt meg Afrikában „az igazság felderítésének útján” — írta ezt a fohászt naplójába:

Áldj meg ép érzésekkel,
hogy láthassunk Téged.
Alázattal,
hogy meghalljuk hangodat.
Szeretettel,
hogy szolgálni tudjunk Téged
Hittel,
hogy Tebenned éljünk.

Balázs Ferenc

Ez év tavaszán volt 30 éve annak, hogy megrendülten állta körül egy fiatal unitárius lelkész ravatalát — jelképesen szólva — unitárius anyaszentegyházunk és az egész egyetemes magyarság képviselője. 1901-ben született Kolozsváron és 1937-ben temették el Mészkon (Aranyosszék) unitárius egyháztörténelmünknek, valamint az erdélyi, illetve a magyar irodalomtörténetnek egyik legzseniálisabb alakját és ígérőjét — Balázs Ferencet. Sajnos, lapunk terjedelme nem teszi lehetővé számunkra, hogy részletes és elemző tanulmányt írjunk Balázs Ferenc életművéről. Csak jelentősebb munkáira utalunk: „Bejárom a kerek világot”, „Rög alatt”, „Zöld árvíz”, „Közérthető evangélium” stb., valamint a különböző folyóiratokban, az „Erdélyi Helikon” anthológiáiban megjelent tanulmányaira, világi és egyházi lapokban megjelent írásaira. Készülünk egy külön „Balázs Ferenc- emlékest” keretében emlékezőnkbe idézni fejlethetetlen alakját, fennkölt szellemét. Az emlékezés jegyében most egy rövid szakaszt idézünk egyik írásából, amelyben a világhírű indiai költőóriással, Rabindranath Tagore-val való találkozását írja le.

T A G O R E

... Kalkuttában a Brahma Samajjal léptem érintkezésbe. A Brahma Samaj egyike modern India legjellegzetesebb vallásos mozgalmainak. Alapítói között ott szerepel a költő atyjának, Devendranath Tagorenak is a neve. Ezt a körülményt nem hallgathatom el. Indiában, ahol a vallás által követelt szertartások, szokások, tisztálkodási eljárások olyan szembetűnően fontos szerepet játszanak a család életében, a gyermekek lelki kialakulására nem lehet lényegtelen a szülők vallása. Hogy Rabindranath Tagore mély vallásossága mellett fölvilágosodott fővel gondolkodik, s egy mitologikus vallás hagyományai nem ronthatják meg tiszta ítélőképességét, az nagymértékben köszönhető a Brahma Samaj szabadelvű, felvilágosodott elveinek, amelyek legközelebbi rokonságban az angol és amerikai unitarizmussal állanak.

E vallásos mozgalom csak kevéssel több mint százéves. Kialakulásában az a körülmény játszotta a döntő szerepet, hogy Indiában a világ legerőteljesebb három vallása, a hindu, mohamedán és keresztény vallás egyenlő erővel találkozott. Ezek közül legelterjedtebb természetesen az indiaiak ősi vallása, a hinduizmus volt, de annak következtében, hogy Indiát politikailag előbb a mohamedán mogulok, később pedig a keresztény angolok hódították meg, a másik kettő is nagy súllyal számított. A költő olyan légkörben nőtt fel, amelyik e három vallás legfőbb igazságait megértéssel és türelemmel egyeztette. Később életcélja, hogy Keletnek és Nyugatnak műveltségét egyetemesen emberi műveltségé szintetizálja, így családi örökségébe mehet.

Tagore-ral legelőször kalkuttai lakásán találkoztam. Teljes ellentéte Gandhinak. India varázslója — ahogy az angolok Gandhit félig tisztelettel, félig csúfolódva elnevezték —, kicsi, összeaszott, fogatlan, csúnya emberke. Tagore talán a legszebb ember, akit valaha is láttam. De ez a szépség nem a formák üres összhangja, hanem a bölcsességnek, misztikus vallásosságnak és művészetnek kisugárzása. Indiában vált előttem nyilvánvalóvá legtöbbször az a körülmény, hogy az arc szépsége teljes mértékben attól függ, hogy az ember mennyire tudja magát valamely érzésnek tökéletesen, hátsó gondolatok, zavaró öntudatosság nélkül átadni. Abból, hogy ki mikor a legszebb, teljes bizonyossággal meg lehet állapítani lelki hajlamát. Aki szép, ha táncol, de csúnya, kifejezéstelen, merev, amikor a templomi padban ül, bizonyára egész szívvel tud szeretni, de vallásossága erőltetett. A festők által megörökített imádkozó madonnák, akik arcáról fenséges szépség sugárzik, bizonyára nem a festők kedvéért mutattak valóságosságot. Tagore szép volt, amint bő redőkben leomló

kék palástjában ott ült előttem, hallgatva, amint neki a kis oxfordi teológiáról beszéltem, amelyiket ő jól ismert; akkor is fölgyúlt az arca, amikor Japán került szóba, s akkor is, amikor megtudta, hogy magyar vagyok. — A magyarokat nagyon szeretem — biztosított kéréstelenül is. — Egyszerűek, természetesek, emberek. Egész Európában közöttük éreztem magam leginkább otthon.

Ez a találkozás azonban csak ízelítőül szolgált. Természetesen meg kellett látogatnom őt az iskolájában — Shantiniketanban — is, amelynek neve magyarra fordítva azt jelenti, hogy a békesség hajléka. Pár óra alatt vitt oda a vonat. Szokásom szerint harmadosztályon utaztam. Zajos, a tisztaságra túlon túl nem vigyázó útitársaim sehogy sem tudták megérteni, hogy a *sahib*, ahogy ők a fehér embert nevezik, miért vegyült közéjük. De engem ezek az utazások hoztak szó szerint és jelképesen is közelebb az indiai néphez. Mekkora különbség van közöttük és a mi magyar népünk közt! A miénk nyugodt, méltóságos, büszke; az indiai beszédes izgékony, csupa feszültség, csupa érzelm. De lelkükből megveszekedtek minden veszekedésre méltó alkalmat! Egyik-másik ott verte meg a feleségét előttem, s ha böngött, még jobban. De telve voltak jóindulatú érdeklődéssel. Ami angolt tudtak, elhúllatott pár szót, azt mind kipróbálták rajtam. Én meg a kis hindi tudományommal hozakodtam elő. Amikor Bolpur állomáson leszálltam s elhaladva a minden kasztnak és minden vallásnak külön kitett ivóvíz-alkalmatosságok előtt, fölkapaszkodtam a kis autóbuszra s negyedóra múlva megérkeztem a Békesség Hajlékába, igazat adtam a költőnek, a kis mangófák erdejében elbújtatott telep valóban a békességé volt.

A Békesség Hajlékát még a költő atyja, az ősz Devendranath Tagore alapította. Mikor költő fia, Rabindranath, ott iskolát kívánt fölállítani, csak két föltétele volt. Az egyik arra vonatkozott, hogy azon a területen mást, mint az egy Istent, ne imádjának. Ott bálványtemplomokat fölállítani s a népies indiai vallás szertartása szerint áldozatokat bemutatni nem szabad. A másik eltiltotta az állatoknak étkezés céljaira szolgáló leölését. E két föltételben, melyeket a költő egészen magáévá tette, már benne rejlik a későbbi iskola két jellemző sajátossága: Egyetemes, megtisztult, fölvilágosodott vallásosság s a szeretetnek, a világot egybefoglaló hatalomnak akkora teljessége, hogy az még az állatokra is kiterjed.

E kettőhöz aztán egy harmadik is járult s ez már különlegesen a költőé volt. Iskoláját, folyóirat és könyvkiadó vállalatát közös névvel *Visva Bharati*-nak nevezte el, aminek a jelentése: Kelet—Nyugat egyvilága. Ezt tekinthetjük az ő legtágasabb célkitűzésének. Ő nem elégedett meg azzal, hogy saját indiai művelődésének szellemét megismerje, előbbre vigye. Még távolabb állott tőle az, hogy a nyugati művelődés elveit minden további nélkül magáévá tegye. Amit ő akart, az az *egyetemesen emberinek* megtalálása volt, ami nem nyugati, nem keleti, hanem minden külön művelődésnek szintézise. Ugyanaz a cél, amit egyháza, a Brahma Samaj a vallás terén tűzött ki maga elé. Shantiniketanban ennek következtében európai és indiai tudósok jelesei tanulmányozzák a művelődések alapjait s közös vonásait. Eredményeikről persze még korai volna beszélni.

*K*edves Olvasóinknak
Istentől áldott boldog karácsonyi ünnepeket kíván
a Szerkesztőség

Négyszáz év előtt...

A diadalmas 1568. esztendő krónikája

A rendszeres egyháztörténeti kutatás atyja, Jakab Elek, alapvető munkájában (Dávid Ferenc Emléke. Bp. 1879:128 l.) ezekkel a szavakkal jellemzi az 1568-as esztendőt: „Az 1568. év igaz joggal viselheti az Unitárius Hitvallás és Egyház születése évének nevét.” És valóban!... Az 1564—1567 közötti hatalmas szellemi erjedés a forradalmian új vallásos gondolkodás minden energiáját összegyűjtötte és robbanásszerű felszínretörésével olyan kezdeti energiát biztosított az induló unitarizmusnak, hogy az, az elmúlt négyszáz év elleneséges holtpontjain is keresztülhaladt és hirdette és hirdeti ma is a humanitás és religió, az emberség és valóság elszakíthatatlan egységét.

A nyitány méltó volt az esztendő jelentőségéhez. 1568. január 6—13 között Tordán az országgyűlés a következő határozatot hozta: „Urunk ő Felsége, amint ennek előtte való gyűlésekben országával végzett a religió dolgáról, azonképpen azt a mostanin is megerősíti, hogy ti. a prédikátorok minden helyeken hirdessék az evangéliumot, kiki az ő értelme szerint, és a község, ha venni akarja jó, ha nem, senki rá ne kényszerítse, az ő lelke azon meg nem nyugodván; de tartson oly prédikátort, akinek tanítása tetszik neki. És ezért senki a szuperintendensek közül, se mások a prédiátorokat meg ne bánthassák, religióért senki ne szidalmaztassék az előbbi constitutiók szerint. Nem engedtetik meg, hogy a tanításért más bárkit is fogsággal, vagy helyétől megfosztással fenyegetsen, mert a hit Isten ajándéka, az hallásból leszen, mely hallás Isten ígéje által vagyon.”

A szabad vallásgyakorlatnak — és természetesen a vallási igazságok szabad kutatásának — ez, a világtörténetben első, kodifikációja lehetővé tette a hagyományos keresztény hittételek törvényes revideálását, megvitátását, amely nem is váratott magára sokáig. A két nagy szellemi vezér, az újat kereső Dávid Ferenc és a reformáció megállíthatóságához tiszteletreméltó következetességgel ragaszkodó Méliusz Péter között lezajló szellemi párbajok és egymás nézete ellen kibocsájtott vitairadalom tölti ki az esztendő folyását. Ezek a viták, amelyekbe a sajtó útján az alvezérek is beleszólnak, ha nem is vezettek egyik fél teljes győzelméhez sem, tisztázták mindkét fél álláspontját, fogalmait, felvázolták a kétféle vallási felfogás egész gondolkodásmódját.

Hamarosan a törvény kimondás után, még 1568. február másodikán hitvita zajlik le Debrecenben és ez az első alkalom, amikor az unitarizmus útjára lépett Dávid Ferenc megjelenik az ellenfél oroszlánbarlangjában. Körülményei is rendkívül érdekesek. Méliuszék a Nagyváradai zsinatukról (1567. dec. 14) küldtek meghívót az ellenfélnek erre a vitára. Három nappal később ugyanők Schwendi Lázárhoz, a kassai katonai parancsnokhoz fordulnak és segítségét kérik a felburjánzott ariánus, sabelliánus, photinus eretnokség ellen. Részben a Dávidékhoz küldött meghívó hangneme, részben pedig e tény teheték, hogy Dávid Ferencék nem akarnak elmenni a vitára. Visszautasító levelükben azonban meghívják Méliuszékát március 3-ra, a tordai zsinatukra. Úgy látszik azonban, hogy a fejedelemben határozott kívánsága volt ez, mert végül mégis voltak Debrecenben, február másodikán. A vita lefolyásáról nem sokat tudunk, csak annyit, hogy néhány tételre Méliusz nem adott azonnal választ, hanem későbbre ígerte azt.

A debreceni vita csak előcsatározása volt a tulajdonképpen nagy ütközetnek, a Gyulafehérvári nagy hitvitának, amely a fejedelem színe előtt, az ő palotájában ment végbe és amelynek végeredményére mi sem

jellemzőbb, hogy az orthodox tábor néhány kiváló képviselője a vitát két nappal befejezése előtt otthagya, reménytelennek látván táboruk helyzetét. Ez a hitvita indította meg Heltai Gáspár lelkében is az erjedést, amelynek eredményeként az eredetileg Dávid Ferenc haladó mozgalma ellen forduló kolozsvári prédikátor és korának legnagyobb magyar könyvnyomdása, Dávid Ferenc feltétlen híve lesz. (Vö: Péter Lajos: Hogyan lett Heltai Gáspár unitáriussá. U. É. 1966. 2. sz.) A gyulafehérvári hitvita (1568. március 8—18) hittani problémái pontosan azok, amelyeket egy előző cikkemben már felvázoltam. (U. É. 1966. 3—4 sz. és 1967 1. sz.) Dávid Ferenc ugyanis 1571-ig nagyjából azonos útat járt, a nyugat-európai antitrinitáriusok, főként pedig Szervét Mihály tanításai szerint.

Az kétségtelen, hogy Méliuszék a vita végén sem módosítottak álláspontjukon, az is kétségtelen azonban, hogy magukat gyengének érezték Dávidék ellen és ezért fordultak a kor egyik legnagyobb nyugati teológusához, az olasz származású Zanchi Jeromoshoz és felkérték Dávid Ferenc tanításainak megcáfolására.

Időrendben a debreceni vita elé kellett volna helyezni, de a történések logikája szerint idekiváncozik az 1568. január 27-én tartott kassai zsinat megemlézése. Ez a zsinat gyakorlatban mutatta meg, mit jelentett az erdélyben kialakult szellem és mi volt a gyakorlat Erdélyen kívül. Egri Lukács; előbb kolozsvári, majd ungvári antitrinitárius gondolkodású lelkész 27 tételben foglalta össze Dávid Ferencével megegyező tanításait. A kassai zsinatnak kellett döntenie fölötté, ez azonban nem is vitatkozott fölötté, hanem mivel Egri Lukács tanításaihoz tántoríthatatlanul ragaszkodott, kiszolgáltatta a világi hatóságnak, Schwendi Lázár katonai parancsnoknak, aki börtönbe vetette.

Az 1568-as esztendő a kezdődő unitarizmus székhelyének, Kolozsvárnak szempontjából is rendkívül fontos. Az erdélyi rendek áprilisi, gyulafehérvári, nyolcnapos törvényszéke, a kolozsvári magyarok és szászok között felmerült vita kapcsán elvi döntést hoz, amely szerint a magyarok és a szászok a város kormányzásában fele-fele arányban vesznek részt, teljes jogegyenlőséggel és viszonyossággal. Hasonlóképpen a kolozsvári egyházak életében is.

Végezetül meg kell emlékezzünk az írott szó, a könyv hatalmas arányú fellendüléséről: 1568-ban a következő unitárius művek jelentek meg: Dávid Ferenc szerk.: De Falsa et Vera Unius Dei... (Megjelenési éve 1567, de valószínűleg 68-ban jelent meg.) Dávid Ferenc: Demonstratio Falsitatis Doctrinae Petrii Melii... Dávid Ferenc: Refutatio Propositionum Petrii Melii... Dávid Ferenc: Aequipollentes ex Scriptura Phrases de Christo...; Dávid Ferenc: Anthithesis Pseudochristi...; Dávid Ferenc: Az Szent Irasnac Fundamentumából vött Magyarázat... Dávid Ferenc: De Mediatoris Jesu Christi...; Dávid Ferenc: Brevis enarratio Disputationis Albanae de Deo Trino et Christo...; Basilius István: Egynehány kérdések a keresztyén igaz hitről...; Basilius István, Az Apostoli Krédónak rövid Magyarázata...; Császmái István: Thordai Sándor András Írására való felelet... — 11 unitárius munka egy esztendő alatt! (Nem érdektelen megemlíteni, hogy a magyar tudományos élet 1966-ban összesen 651 művet ismert a XV. és XVI. századból. Magyar Könyvszemle. 1966, 63—66. l.)

Szász János

Socinus Laelius emlékkötet

A reformáció százada első nemzedékének egyik legérdekesebb alakja Socinus Laelius, — 1525—1562 — A sienai patricius sarj jogot tanul, majd teológiát. Kálvinnal, Bullingerrel és Melanchtonnal folytat levelezést és vitázik személyesen is. Wittenbergben is tanult, ahol David Ferencünknek is tanuló társa. 37 éves korában halt meg, emigránsként, Zürichben, ahová az inkvizíció elől menekült. Életében egyetlen gondolata sem jelent meg nyomtatásban.

A bázeli egyetem levéltárában maradt fenn These de Filio Dei et Trinitate c. dolgozata. Gazdag levelezéséből is jó néhány megmenekült a végpusztulástól, többek között a Bullingerhez írt húsz és a Kálvinhoz írt hat levele. A XVI. században, 1567-ben, Erdélyben adták ki egyik dolgozatát a Dávid Ferenc és Blandrata György által szerkesztett De falsa et vera... c. kötetben „Brevis Explicatio in Primum Joannis Caput” cím alatt. E cikkekre vonatkozó szerzőségét Socinus Laeliusnak csak 1936-ban állapította meg D. Cantimori firenzei professzor. Valószínű, hogy a wittenbergi egyetemen töltött hónapok alatt Dávid Ferencsel szövődött barátság és Blandrata ügyes közvetítői szerepe egyaránt közrejátszott abban, hogy ez az értékes tanulmány éppen az első nemzetközi unitárius munkában látott napvilágot.

A Socinus Laelius halála négy évszázados fordulójára John A. Tedeschi által szerkesztett 331 oldalas angol nyelvű tanulmánykötet Firenzében látott napvilágot. A szerző küldte meg alulírottak, ismertetés céljából. A kötetben olasz és amerikai szerzők dolgozatai jelentek meg R. Bainton, — akinek Servetoról írt jeles dolgozatát jól ismerjük — négy olasz szerző új művét ismerteti G. H. Williams harvardi professzor, — akinek Radikális Reformáció c. nagy művét már méltattuk — Socinus jeles kortársáról és barátjáról, Camillo Renato-ról, írt 80 oldalas dolgozatát közli és angol fordításban közreadja Renato: Carmen c. pamfletjét, melyben Kálvinnak Serveto megégésével kapcsolatos állásfoglalását ítéli el. L. Lazzaro az 1549 évi Kálvin-Socinus levélváltást ismerteti és a leveleket angol fordításban közli. David Willis Socinusnak Kálvin teológiájára, különösképpen Krisztus érdeméről szóló tanítására gyakorolt hatását elemzi. O. Ortalini az olasz reformerek reménveiről ír. Dr. Pingree ismerteti a korábban Socinusnak tulajdonított — Apológiát — pro Michaele Serveto — melynek szerzője Alphonsus Lyn-

curius, s közlik e dolgozat angol fordítását. J. A. Tedeschi és J. von Henneberg egy 1583. évi modenai inkvizíciós pert ismertetnek. Végül Tedeschi szerkesztő az 1200-as évek végére visszavezethető Sozzini család nemzetségtáblázatát ismerteti. A kötet a sienai egyetem jogi karának kiadványsorozatában jelent meg „Italian Reformation Studies in honor of Laellius Socinus” címen.

Ferencz József

Az unitárius hitelvek behatolása a Duna melléki területekre a XVI. században

Dr. Nagy Barna református dogmatörténész érdekes és bennünket, unitáriusokat érdeklő felfedezést tett közzé a „Református Egyház” c. lap hasábjain „Mikor jelent meg az antitrinitarizmus a Duna melléken?” cím alatt (1967. XIX. évf. 1. szám).

Szegedi Kis Istvánról szól a cikk, a XVI. századnak erről a neves reformátoráról, aki egyik jelentős művében éppen az unitárius hitelvek erőteljes cáfolatával foglalkozik, bizonyosságul annak, hogy ezek az unitárius hitelvek az ő működése területére, a Duna mellékre is behatoltak. Szegedi Kis István ebben a művében Dávid Ferencnek két könyvéből is idéz, egészen pontosan, mégpedig a „Rövid magyarázat”-ból, mely 1567-ben jelent meg Gyulafehérváron és a „Brevis enarratio”-ból, amely a gyulafehérvári hitvita — 1563 — anyagát tartalmazza. Ez is bizonyíték a mellett, hogy e két unitárius könyv megjelenése után íródott Szegedi Kis Istvánnak szóban forgó könyve, amelynek címe különben: „Assertio vera de Trinitate...” — „Igaz bizonyágtétel a Szentháromságról...” A könyv megjelenésének időpontját, pontos évszámát eldönti az alábbi szöveg, amely az I. ív 7. levelén olvasható a leragasztás eltávolítása után: „R. V. Stephanus Szegedinus cum aliis omnibus quae hoc libro continentur, faciebat Anno 1569. 22. die Aprilis”, — „Mindazokkal együtt, amik ebben a könyvben foglaltatnak, Szegedi Kis István tiszt. úr készítette az 1569. esztendőben, április 22. napján.”

Tehát 1569-ben erőteljes unitárius behatolás ellen kellett védekezni a Duna melléken.

„Olivér kér még”

Az ausztráliai unitáriusok folyóirata, a „The Unitarian Quest” négyszer jelenik meg egy évben, az évszakok megjelölésével. Borítólapján az óceánnak egy hulláma látható s egy sirály, mely a fény-nyaláiban repül. Korábban Watson lelkész szerkesztette, de mivel ő most visszatért Angliába, Mrs. Wilson vette át ezt a feladatkört. Valószínűleg meg is tartja az új lelkész megérkezésekor is. Nagyon intelligens, tevékeny asszony és hívő unitárius lélek. Első cikkének „Olivér még kér”, — „Oliver asks for more” címet adta, s ez némi magyarázatra szorul.

Dickens emberformáló írói génuszát Magyarországon is ismerik, az angoloknál pedig alakjai úgy élnek, mint történelmi valóságok. A fent említett cikk címe is egy szállóige. Nemrégiben egy „komoly” musicalt komponáltak ezzel a címmel „Oliver asks for more”.

„Az ember élete első pillanatától fogva kívánság és éhség. A gyermek legelső kívánságai még primitívek, — ételt, meleget és oltalmat kér. Ahogy fejlődünk, szaporodnak szükségleteink, többet kívánunk és többet akarunk. Szemünk szépséggel akar kielégülni, fülünk tetszetős hangokkal, értelmünk tudással, a szív szeretettel és lelkünk hittel s annak megvallási lehetőségével. Olivér egyre többet kér.

Az ember nemcsak kenyérrel él és ha nem kívánt

volna többet, nem hagyta volna el korábbi, állatihoz hasonló sorsát. Idők teltevel kocsit kívánunk, háztartási gépeket, szőnyegeket. És igényünk támad szellemi táplálékra. Jusson eszünkbe az a sok szent és bölcselő. Kiknek anyagiakra vonatkozó kívánsága a minimumra szorítkozott és mégis ők voltak a legkiválóbbak. Nekik mindenük megvolt, pedig anyagiakban szegények voltak.

A történelem során hányszor és hányan rossznéven vették, hogy Olivér még kért és a hivatalos kereszténység, katolikusok és protestánsok egyaránt, manapság is rossznéven veszi nemegyszer, ha valaki igényli a több és a valódi tudást a múlt mítoszai és legendái helyett.

Az unitarizmus éppen abban különbözik leginkább az ortodox kereszténységtől, hogy biztatja az embereket kérdések feltevésére és az igazi tudás megszerzésére. Biztatja az embereket, hogy ne legyenek megelégedve az ősi mitológiával, hanem kutassák az ember eredetét és a világegyetem rejtelmét.

A modern unitárius Olivérnek az a feladata, hogy kérjen, kérdezzen, akarjon még többet; — több tudást, több belátást és ugyanerre tanítsa meg gyermekeit is.”

Angolból fordította: Sz. Tompa Márta

Horrifikus rabló tánca

Estefelé az első pihenő után József övével tovább akart menni. Szamarán azonban előre lovagolt egy domb mögé, hogy kifürkésze az utat. „Nem lehet már messze az egyiptomi határ” — gondolta.

Mária ölében a gyermekkel egyedül maradt az enyhelyen és akkor történt, hogy egy bizonyos Horrifikus közeledett feléjük az úton, ki messzeföldön híres volt, mint a pusztának legrettenetesebb rablója. A fű a földhöz lapult, a pálmaágak megremegtek és önkéntelenül is kalapjába dobták datolyáikat, s még a leg-erősebb oroszán is behúzta farkát, ha messziről megpillantotta a rabló piros nadrágját. Hét tör volt övébe tűzve, mindegyike olyan éles, hogy azzal a szelet is ketté tudta vágni, balján egy kard himbálódzott, amelyet a Görbe-nalálnak neveztek, s vállán egy buzogányt viselt, amely skorpiófarokkal volt teletűzdelve.

„Hah!” — ordított a rabló és kirántotta szablyáját.

„Jó estét” — felelte Mária. „Ne olyan hangosan, alszik!”

A Rettenetesnek a lélegzete is elállott, ezt a figyelmeztetést hallván; nagyot fújt s egy csalánnak levágta a fejét a Görbe-halállal.

„Én Horrifikus, a rabló vagyok” — sziszegte, — „Én ezer embert öltem meg már...”

„Isten bocsássa vétkeidet!” — mondta Mária.

„Hagyj beszélnem” — suttogta a rabló — „És olyan kisgyermeket, mint amilyen a tiéd is, nyárson szoktam megsütni!”

„Nagy hiba” — mondta Mária. „De még nagyobb az, hogy hazudsz!”

Ekkor valami kuncogás hallatszott a bokorból, s a rabló döbbenetesen ugrott a magasba. Közelében még soha senki nem merésztelt nevetni. Azonban csak a kisangyalok kuncogtak, akik az első pillanatban mind eltűntek, most azonban ismét ott ültek az ágakon.

„Nem félték tőlem?” — kérdezte folytott hangon a rabló.

„Oh, Horrifikus testvér” — mondta Mária, — „Milyen tréfás ember vagy te!”

Ez szíven ütötte a rablót, mert az igazat megvallva, az ő szíve olyan puha volt, mint a viasz. Még csecsemő volt, amikor futva jöttek az emberek és elszörnyülködtek. „Jaj nekünk”, — mondták, — „Nem úgy néz ki, mint egy rabló”? Később senki sem jött többé, hanem mindenki elszaladt tőle, mindent maga

mögé dobván, és Horrifikus ennek következtében nem is élt rosszul, jóllehet képtelen volt vért látni és alig tudott egy csirkét is nyárson megsütni.

Lelke mélyén ezért esett olyan nagyon jól, a Rettenetesnek, hogy végre talált valakit, aki nem félt tőle.

„Ajándékozni szeretnék valamit fiadnak”, — mondotta a rabló, — „Csak sajnós, nincsen egyebem, mint csupa lopott holmi a zsebeimben, de ha úgy tetszik neked, akkor táncolnék előtte!”

És Horrifikus, a rabló, táncolt a Gyermek előtt, és egyetlen élőlény sem látott ehhez hasonlót. A Görbe halált úgy emelte maga fölé, mint a Hold ezüstsarlóját, lábait oly kecsesen mozgatta, mint egy antilop, és oly gyorsan, hogy már megszámolni sem lehetett volna azokat. Mind a hét törét feldobálta a levegőbe, és átugrotta a szétvágott szeleket, mint egy tűzláng nyelve örvénylett vissza a föld felé. Olyan hatalmasan és művészien táncolt a rabló, olyan pompás látványt nyújtott fülkarikáival, himzett övével és tollas kalapjával, hogy Mária ifjasszony szemei is egy kissé fényleni kezdtek. A pusztai állatok is odalopakodtak, a királyi óriás kígyó, az ugrómókus és a sakáll, mindnyájan kört alkottak a táncoló körül, és farkukkal verték a taktust a homokban.

Végezetül a rabló kimerülten omlott Mária lábához és ott nyomban elaludt.

József már régen messze járt, amikor a rabló ismét fölébredt és útjára ment. Csakhamar észrevette, hogy többé senki sem fél tőle. „Hiszen vajpuha szíve van” — mesélte mindenütt az ugrómókus. „A Gyermek előtt táncolt” — sziszegte a kígyó.

Horrifikus a pusztában maradt, letette rettenetes nevét és öregségében hatalmas szentté változott. Maradjon titok naptár szerinti neve.

Ha valakinek azonban közületek valami rejtegetni valója lenne és csak a szíve maradt volna jó, úgy szolgáljon ez vigasztalására. Egykor majd Isten néki is megbocsát a Gyermekért, mint a nagy rablónak, Horrifikusnak.

(Fordította németből R. F. I. a stuttgarteri Kreuz-Verlag iránti hálából, a vállalat kiadásában megjelent Jörg Zink szerkesztette „Tizenkét éjszaka” című karácsonyi elmélkedéseket tartalmazó kiadványából, azért a sok értékes teológiai és tudományos szakkönyvért, amelyet számunkra küldött.)

HÍREK

Karácsony első és másodnapján templomainkban ünnepi istentiszteleteket tartunk és úrvacsorát osztunk. Az úrasztala megterítéséhez természetbeni vagy pénzei adományokat köszönettel átvesszük a lelkészi hivatalok.

Oesztendő estjén, 6 órakor istentiszteleteket tartunk budapesti templomainkban.

Özv. Kincses Lászlóné nyugalmazott tanítónőt a Debreceni Tankerületi Főigazgatóság aranydiplomával, a Pedagógusok Szakszervezete pedig emlékéremmel tüntette ki. Kiválóan kitüntetett testvérünk nehai Kincses László fűzesgyarmati lelkészünk özvegye, ma is Fűzesgyarmaton él. A több mint 50 esztendőre terjedő nagyon értékes nevelőmunkájából 28-at a fűzesgyarmati unitárius elemi iskolában töltött. Egyházköri Tanácsunk október 20-i ülésében, melyen kitüntetett testvérünk személyesen megjelent az Elnökség hívására, a maga részéről is kifejezte tiszteletét és nagyrabecsülését. E helyen is kérjük, hogy özv. Kincses Lászlóné tiszteletes asszony még hosszú esztendőknél keresztül mutasson példát mindannyiunknak a hazaszeretet és az egyházszeretet nemes erényében.

R. Filep Imre püspöki helynök részt

vett a reformáció 450. évfordulója alkalmából a Deák téri evangélikus templomban rendezett emlékünnepeken, október 31-én.

A közös protestáns reformációi emlékünnepeken, melynek megrendezésére október 29-én került sor a Kalvin téri református templomban. Bencze Márton főjegyző képviselte az unitárius egyházat.

Dávid Ferencre emlékeztünk (Meghalt 1579. november 15-én Deva várában) halála 388. évfordulóján a november 12-én tartott istentiszteleteinken. Az ő emlékének hódolt az ugyancsak november 12-én közvetített rádiós istentiszteleten Bencze Márton főjegyző s reá emlékezett november 19-én, a Hőgyes utcai gyülekezeti napon Pethő István nyugalmazott püspöki helynök.

Lelkészi napok keretében beszéltek meg belső embereink október 18-19-20. napjain gyülekezeteink problémáit s azokat a teendőket, amelyek rájuk várnak a jövő évi 400 éves ünnepségek kapcsán.

Egyházköri tanácsunk október 20-i ülésében, melynek fő témája a jövő évi jubiláris ünnepségeink programjának a megállapítása volt, — határozatot hozott arról is, hogy a svájci Albert Schweitzer College 1968. évi nyári kurzusán való részvételre Huszti János pest-lőrinci lelkészt javasolja.

R. Filep Imre püspöki helynök és Ferenc József főgondnok látogatást tettek a kocsordi és a debreceni egyházközségekben, október 28-án és 29-én. A gyülekezet lelkészével és előjáróival az aktuális tennivalókról tartottak atyafiságos megbeszélést, majd vezettek hasznos szolgálatokat az istentiszteleteken.

Ferenc József főgondnok részére leveleken küldte el üdvözlését az Angol Unitárius Történelmi Társulat ezévi közgyűlése, melynek főgondnok fia rendes tagja. Dr. J. McLellan, cambridge-i lelkész, elnöki és Fred Kenworthy, a manchesteri Unitarian College igazgatója, az angol unitáriusok ezévi elnöke, titkári minőségben írták alá a szíves üdvözlő sorokat.

Benamy Sándor: A XX. században élt c. korrajzában — megjelent 1966-ban — kolozsvári életének különböző eseményeit, emlékeit gyűjti csokorba, s ennek során neves kolozsvári személyiségekről, írókról, köztük sok unitáriusról emlékezik meg. Kedves hangon, emberi melegséggel méltatja Ferenc József unitárius püspök, Jékely Aladár, Orbók Lóránd és Orbók Attila, Balázs Ferenc, dr. Ormos László, vagy az élők közül Gyallay Domokos és Sütő Nagy László és mások életének egy-egy epizódját. Az érdekes munkát, mely a Szépirodalmi Kiadó gondozásában jelent meg, lapunk olvasóinak is melegen ajánljuk.

